CHRISTIANITAS

Posledné roky portugalského vládcu Salazara – život v zinscenovanom svete a naša budúcnosť

Branislav Michalka

8. februára 2022 ✣ ***História Politika***

Nič netušiaci A. Salazar uprostred zinscenovanej reality

zdroj: wikimedia commons

Taliansky novinár Marco Ferrari vydal v roku 2020 knihu *Neuveriteľný príbeh Antónia Salazara, diktátora, ktorý zomrel dvakrát*. Opisuje v nej nielen príbeh úspešného vládcu, ktorý je dnes vnímaný liberálnym systémom ako tmársky a bigotný katolík, zástanca stavovského štátu, nenávistný antikomunista a udržiavateľ portugalského kolonializmu, ale aj bizarnú záverečnú etapu jeho života.

Tá by nepochybne stála, ako určitá predzvesť, už vtedy sa pozvoľna ohlasujúceho spôsobu života budúcnosti, preplneného kontrolou a manipuláciou, za spracovanie vo filme. Salazar totiž, podľa svedectiev, ktoré postupom rokov vychádzali na povrch, strávil posledné dva roky v akomsi virtuálnom svete, kde všetci okolo neho hrali desivé, schizofrenické a neuveriteľné divadlo – tvárili sa, že je stále ešte pri moci a reálne vládne. V skutočnosti však od roku 1968, po tom ako Salazar absolvoval náročnú mozgovú operáciu, v Portugalsku vládol nový predseda vlády Marcelo Caetano. Nevládol len naoko, ale skutočne. Dodnes je v encyklopédiách uvádzaný rok 1968, ako koniec Salazarovho vládnutia.

Salazar pripomína počas svojich posledných dvoch rokov života akúsi senilnú variantu hlavného hrdinu mysteriózneho a kultového seriálu *Väzeň* (The Prisoner), z rovnakého obdobia konca 60. rokov 20. storočia. Hrdina, bývalý špión, predstavovaný Patrickom McGoohanom, je unesený a žije v kurióznom mestečku na pobreží, z ktorého niet úniku. Je neustále sledovaný najmodernejšou technikou a jeho strážcovia ho sústavne manipulujú a vťahujú do nových a nových aranžovaných príbehov, aby z neho vylákali informácie.

Motívom vytvorenia podobne aranžovanej skutočnosti okolo Salazara určite nebola snaha vymámiť z neho nejaké informácie. Tých, počas impozantných 32 rokov svojej vlády, o sebe poskytol viac ako dostatok. Najmä čo sa týka jeho názorov a postojov. Navyše jeho život hlboko veriaceho starého mládenca, s minimálnymi potrebami a maximálnou skromnosťou, neposkytoval materiál, z ktorého by sa dali vydolovať nejaké skryté tajomstvá. Nie, motív bol v tomto prípade opačný, ako v zmienenom seriáli – išlo o

to, zabrániť, aby sa informácie dostávali k Salazarovi.

Vo veku 79 rokov bol zaiste, mierne povedané, unavený, avšak dobové svedectvá hovoria o jeho priam zarážajúcej pooperačnej rekonvalescencii a pre okolie až otravnej vitalite. Nepochybne chcel ďalej zasahovať do chodu štátu a preto bolo nevyhnutné zohrať, na vtedajšiu dobu, veľmi nechutnú frašku: udržiavať ho v pocite a vedomí, že naďalej vládne, aj keď to už nebola pravda. Vďaka jeho vitalite sa toto predstavenie, ktoré bolo zrejme pôvodne plánované na kratšie obdobie, natiahlo na dva roky.

Pre vtedajších ľudí, najmä pre generáciu mládeže 60. rokov, ktorá vo svojej neskonalej naivite verila tomu, že svet techniky sa dá skĺbiť s rousseauovskou literárnou prirodzenosťou, s návratom k prírode (odtiaľ pochádza oná komická kombinácia romantického oblečenia s gitarami závislými na chode gigantických elektrární), predstavovalo toto bizarné a pokrytecké divadlo niečo nanajvýš odporné. Posúďte sami:

Každý deň pre Salazara vyrábali špeciálne noviny, v ktorých nielenže vynechávali všetky správy o činnosti novej vlády a vkladali fiktívne články o jeho vláde, ale odstraňovali aj zmienky o zmenách v katolíckej Cirkvi, ktoré by museli byť pre Salazara, ako konzervatívneho katolíka, zaiste šokujúce. Ministri každé ráno chodievali k nemu na poradu, ako za starých čias a tvárili sa, že je naďalej predsedom vlády. Aby situácia vyzerala ešte autentickejšie, z času na čas prehodili pohŕdavú poznámku o profesorovi Caetanovi, novom premiérovi, akoby bol ešte stále vysokoškolským pedagógom. Preto sa samotný Salazar v rozhovore pre francúzske noviny *L´Aurore* v roku 1969, v takom zmysle o ňom aj vyjadruje.

Zinscenovaná realita pokojného mestečka v seriáli *The Prisoner*

zdroj: flickr.com

Vzhľadom na to, že Salazara navštevovala široká škála príslušníkov vládnucej elity, je zrejmé, že sa do tejto hry všetci zapojili. Mladí, aj starí. To je skutočne fascinujúci a zároveň desivý jav, pokiaľ uvážime, že išlo s veľkou pravdepodobnosťou väčšinou o veriacich katolíkov. Ako si vysvetliť ich konanie?

Toto ich konanie však má pre katolíkov logiku, ktorá je v kontexte 60. rokov pochopiteľná. Je to logika zlomu, v ktorom tí, ktorí patria k pokrokovému krídlu vedia, že nemôžu starým štruktúram povedať pravdu o prebiehajúcich zmenách a už vôbec nie o zamýšľaných krokoch do budúcnosti. Začína sa veľká hra v štýle: veď sa vlastne nič nestalo, kontinuita je zachovaná, drobné úpravy boli nevyhnutné. Navonok a medzi sebou obzvlášť však všetci vedia, že zmeny budú kolosálne a zlomové. Za týmto spôsobom konania sa ukrývajú dva motívy: presadiť inovácie a zároveň ich skryť pred podozrievavým zrakom starých štruktúr.

Analogický proces ako v Cirkvi alebo Portugalsku, sa odohrával aj v Španielsku alebo Írsku. Tam všade sa mladí predstavitelia mocenských štruktúr, v domnienke, že po starom sa ďalej žiť nedá, snažili skĺbiť inovácie so zachovaním fikcie zotrvania v kontinuite. Pred írskym prezidentom de Valerom, ktorý umrel v roku 1975, údajne skrývali noviny a zatajovali informácie, podobne ako pred Salazarom, aj keď zrejme nie s takou obludne inscenovanou komédiou ako v Portugalsku. Desivá predstava starej autority, ktorá by mohla z ničoho nič vystúpiť na verejnosti a „všetko pokaziť", však zrejme reformátorov dlhodobo mátala nielen v Portugalsku. Čakanie na smrť vládcov, ako boli Salazar či Franco, sa tak stalo akousi predzvesťou čakania na vymretie tých generácií v Cirkvi a v spoločnosti, ktoré si „ešte pamätajú". Až potom mal prísť čas na tie skutočné reformy a revolúciu, keď už si nikto nebude pamätať, ako to bolo kedysi.

Prešlo viac ako päťdesiat rokov od Salazarovej smrti a svet okolo nás pripomína čoraz viac kolosálnu, do detailov prepracovanú inscenáciu, ktorá má ešte ako tak uchlácholiť posledné zvyšky tých, čo si aspoň sprostredkovane, zo spomínania starých rodičov, pamätajú onen starý svet. Už starí rodičia súčasnej generácie dvadsaťročných, predstavujú svet 60. rokov 20. storočia, a sú pamätníkmi predovšetkým kultúrnej revolúcie. Ich hmlisté spomienky na vojnovú a povojnovú dobu, neatraktívnu v porovnaní s roztancovanými „*silver sixties*" pomaly odchádzajú do nenávratna, aby prenechali miesto unifikovanej oficiálnej historiografii. Po ich smrti bude ešte nutné počkať na smrť tých, ktorým niektorí starí rodičia ešte mohli rozprávať aj o období pred rokom 1918 – dnešných päťdesiatnikov a šesťdesiatnikov. A potom tu zostane len generácia, ktorej starí rodičia vrieskali na koncertoch Beatles a Rolling Stones.

Kto kontroluje minulosť, ovláda budúcnosť – dočítame sa v Orwellovom románe *1984*. V Salazarovom fiktívnom svete medzi rokmi 1968 – 1970 dochádzalo k akejsi orwelliáde v malom. Redaktor portugalského denníka *Diário de Notícias*, podobne ako Winston Smith, určoval, čo sa stalo a čo nie. A Salazar tomu veril.

Je veľmi pravdepodobné, že takmer všetci zúčastnení na tomto divadle verili, že konajú dobrú vec. Tí, čo klamali z lásky, chceli ušetriť Salazara od šokujúcich noviniek. Tí, čo konali pragmaticky, ho chceli odstaviť, aby nepchal nos do toho, čomu už podľa nich už nerozumel. Tí, čo sa ho stále báli, nechceli aby pochopil pravý stav vecí. Nezabúdajme, že toto divadlo muselo angažovať stovky amatérskych hercov.

Preto, keď sa budeme zamýšľať, či by niekto v súčasnosti, pri takom stave techniky, aký je dnes k dispozícii, mohol bezostyšne manipulovať ľudí do priam neuveriteľných detailov ich života, klamať im s láskavým úsmevom na tvári a veriť navyše, že koná dobro, spomeňme si na Salazarove posledné dva roky. Keď budete pochybovať, že by niečo také mohli urobiť veriaci katolíci oddaní pokroku, neváhajte a priznajte si, že áno. Našim druhom totiž nie je Winston Smith, ktorý správy maže, ale zostarnutý vládca Salazar, na ktorého smrť čakajú revolučné elity, ako na otvorenie brány do budúcnosti bez minulosti a pamäte.

URL adresa článku: https://christianitas.sk/posledne-roky-portugalskeho-vladcu-salazara-zivot-v-zinscenovanom-svete-ako-nasa-buducnost/